

Гулієв А. Д. огли,
доктор юридичних наук, професор, дипломат,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0150-533X>

Чекалюк В. В.,
PhD,
кандидат наук із соціальних комунікацій
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2080-2233>

ЕТИКЕТ – ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА М'ЯКОЇ СИЛИ: ДИПЛОМАТИЧНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ І ГАСТРОНОМІЧНИЙ ВИМІРИ

Анотація. У статті досліджується етикет як багаторівневий соціокультурний, правовий і комунікативний інструмент регулювання міжнародної взаємодії, що функціонує на перетині дипломатичного протоколу, міжкультурної комунікації, символічної політики та практик публічної дипломатії. Особлива увага приділяється розумінню етикету не лише як сукупності формалізованих норм поведінки, а як складної системи знаків, ритуалів і репрезентативних дій, через які держави, інституції та їхні представники конструюють образ політичної культури, демонструють повагу до партнерів і забезпечують передбачуваність міжнародного діалогу. У межах дослідження аналізуються класичні підходи до дипломатичного протоколу, сучасні теорії символічної комунікації, концепція м'якої сили, а також практики гастродипломатії як особливої форми культурної репрезентації у міжнародному середовищі. Обґрунтовується теза про те, що етикет виконує не лише регулятивну, але й стратегічну функцію: він сприяє формуванню довіри, зниженню комунікативної напруги, запобіганню символічним конфліктам і створенню сприятливого простору для політичного, економічного та культурного співробітництва. У статті підкреслюється, що в умовах глобалізації, зростання ролі культурної дипломатії та посилення конкуренції між державами за міжнародну репутацію етикет набуває нового значення як інструмент м'якого впливу. Метою статті є концептуалізація етикету як багатовимірного механізму міжнародної комунікації та м'якої сили, а також визначення його ролі у формуванні дипломатичних практик, культурної репрезентації держав і підтриманні ефективної взаємодії у глобальному політичному просторі.

Ключові слова: етикет, дипломатичний протокол, міжнародні відносини, м'яка сила, комунікація, культурна дипломатія, символічна взаємодія, імідж держави, гастродипломатія, стратегічні комунікації.

Вступ. Етикет у міжнародних відносинах виступає як сукупність усталених правил поведінки, складна кодифікована система регулювання міждержавної взаємодії, що забезпечує передбачуваність, стабільність і керованість дипломатичних процесів. У структурі сучасного глобального порядку етикет

виконує функцію «м'якого регулятора», який доповнює міжнародно-правові механізми, знижуючи рівень невизначеності у міждержавній комунікації та формуючи простір довіри між акторами різного політичного, культурного та цивілізаційного походження.

У межах дослідження етикету в міжнародних відносинах використано міждисциплінарний теоретичний фундамент, сформований у працях провідних дослідників міжнародної політики, комунікації та культурної антропології. Концептуальну основу становлять напрацювання Дж. С. Ная, який у межах теорії soft power визначає роль нематеріальних ресурсів впливу, включно з культурними практиками та поведінковими стандартами, що формують привабливість держави у міжнародному середовищі. У цьому контексті етикет розглядається як складова інфраструктури м'якої сили, що забезпечує стабільність і передбачуваність міжнародної взаємодії.

Суттєвими для аналізу є дослідження гастродипломатії та публічної дипломатії, представлені у працях П. Роковера, Дж. Вілсона, Дж. Мендельсон Форман, а також сучасні огляди Г. Лі та К. Мок, у яких гастродипломатія трактується як інструмент культурної репрезентації держав через харчові практики та символічну комунікацію. Ці підходи дозволяють розширити розуміння етикету до рівня культурно-комунікативної системи, що виходить за межі формального протоколу.

Культурно-символічний вимір етикету базується на класичних роботах Мері Дуглас, Ролана Барта та Клода Леві-Строса. М. Дуглас у своїх дослідженнях соціального порядку та категорій «чистоти і небезпеки» розкриває механізми нормативного структурування поведінки, які безпосередньо корелюють із етикетними практиками. Р. Барт аналізує процеси міфологізації повсякденності, що дозволяє інтерпретувати етикет як систему культурних знаків. К. Леві-Строс, у свою чергу, демонструє структурну природу культурних практик, у межах яких ритуали та харчові коди виконують функцію соціальної організації.

На основі зазначених теоретичних підходів у статті виокремлено ключові принципи функціонування етикету в міжнародних

відносинах. Першим є принцип нормативної передбачуваності, який забезпечує стабільність дипломатичної взаємодії та мінімізацію конфліктних ситуацій. Другим виступає принцип ієрархічної узгодженості, що відображає протокольне визнання статусу держав і дипломатичних представників. Третім є принцип культурної адаптивності, який передбачає врахування цивілізаційних і культурних кодів у процесі міжнародної комунікації. Четвертим визначено принцип символічної репрезентації, відповідно до якого етикет функціонує як система знаків, що передає приховані смисли дипломатичної взаємодії. П'ятим є принцип довірчої стабілізації, який забезпечує формування передбачуваного середовища міжнародного діалогу.

Таким чином, етикет у сучасних міжнародних відносинах постає як інтегративний механізм, що поєднує правові, культурні та комунікативні виміри, забезпечуючи не лише формалізацію дипломатичних процедур, але й вироблення стійких моделей міжнародної довіри та взаємного визнання.

У працях Гулієва А. Д. акцентується на тому, що нормативна основа дипломатичної служби та правове регулювання зовнішніх зносин становлять фундамент, на якому вибудовується етикетна поведінка у міжнародному середовищі. Дипломатичний протокол у цьому контексті постає як формалізована інституційна матриця, що структурує взаємодію держав, тоді як етикет виконує роль динамічного механізму адаптації цієї взаємодії до культурних, символічних та ситуаційних контекстів.

Водночас сучасна наукова парадигма демонструє суттєве розширення розуміння етикету, виходячи за межі суто юридично-нормативного підходу. Етикет дедалі частіше інтерпретується як багатовимірний комунікативний феномен, що включає символічні коди, культурні матриці поведінки та механізми конструювання соціального смислу. У цьому сенсі він перетинається з теоріями символічної комунікації, культурної антропології та концепціями м'якої сили, утворюючи міждисциплінарне поле дослідження.

Актуальність дослідження зумовлена трансформацією міжнародного середовища, у якому зростає роль неформальних інструментів впливу, культурної дипломатії та комунікативних стратегій. Умови гібридизації глобальної політики, інформаційної конкуренції та символічних конфліктів зумовлюють необхідність переосмислення етикету як не лише регламенту поведінки, але як інструменту стратегічної комунікації. У цьому контексті етикет набуває функцій репрезентації державного іміджу, управління сприйняттям і формування довгострокових комунікативних ефектів у міжнародних відносинах.

Таким чином, етикет постає як складна багаторівнева система, що інтегрує правові, культурні та комунікативні виміри міжнародної взаємодії, а його дослідження є критично важливим для розуміння сучасних механізмів дипломатії та глобальної взаємодії акторів.

Теоретичні основи етикету в міжнародних відносинах

Етикет у системі міжнародних відносин традиційно інтерпретується як нормативно-ритуалізована сукупність правил поведінки, що регулюють офіційну взаємодію між державами та їх представниками. У класичній дипломатичній традиції він виконує насамперед стабілізаційну функцію, забезпечуючи передбачуваність комунікативних дій, мінімізацію конфліктотворних ситуацій та формалізацію процедур взаємодії. У цьому вимірі дипломатичний етикет виступає похідним від міжнародного права та протокольних норм, які закріплюють ієрархію,

статусність і порядок взаємного визнання суб'єктів міжнародної політики.

У роботах Гулієва А. Д. підкреслюється, що правове регулювання зовнішніх зносин і інституційна організація дипломатичної служби створюють базову нормативну архітектуру, в межах якої функціонує етикет як прикладний механізм регуляції поведінки. Водночас етикет не може бути зведений виключно до правової чи процедурної площини, оскільки він включає елементи культурної адаптації, ситуаційної чутливості та символічної інтерпретації дій учасників дипломатичної взаємодії.

Розширене теоретичне розуміння етикету формується у межах соціально-антропологічних та культурологічних підходів, де він розглядається як механізм конструювання соціального порядку через систему норм, заборон і ритуалізованих практик. У цьому контексті концепція М. Дуглас про «чистоту» і «небезпеку» дозволяє інтерпретувати етикет як інструмент символічного розмежування допустимого та недопустимого у соціальній взаємодії. Категорії «чистоти» та «порядку» функціонують як культурні коди, що визначають межі прийнятної поведінки та відтворюють уявлення про соціальну гармонію, ієрархію та легітимність (Douglas, 1978; 2002). Отже, етикет постає як зовнішній регулятор поведінки, як глибинний механізм конструювання соціального простору.

У межах структурної антропології К. Леві-Строса ритуали, включно з харчовими практиками, розглядаються як системи символічної комунікації, що кодують соціальні відносини та культурні смисли (Lévi-Strauss, 1983). Р. Барт у праці «Міфології» розкриває процеси семіотизації повсякденних практик, у межах яких культурні явища перетворюються на носії ідеологічних і символічних значень, що формують суспільне сприйняття реальності (Barthes, 1972). У цьому контексті етикет може бути інтерпретований як система знаків, що структурує не лише поведінку, але й способи інтерпретації соціальних дій.

Подальше розширення комунікативної парадигми дозволяє розглядати етикет як елемент багаторівневої системи символічного обміну, де важливу роль відіграють не лише вербальні, але й невербальні, ритуальні та гастрономічні коди. У цьому контексті В. Чекалюк обґрунтовує концепцію їжі як форми комунікації, у якій гастрономічні практики виступають носіями культурної пам'яті, емоційних смислів та ідентифікаційних моделей (Chekaliuk, 2022; 2023). Їжа розглядається як мова, що здатна транслювати соціальні значення та формувати простір взаєморозуміння між культурами.

Припускаємо, що етикет у сучасних міжнародних відносинах набуває статусу інтегративної комунікативної системи, що поєднує правові норми, культурні коди та символічні практики. Його функціонування виходить за межі регламентації поведінки, перетворюючи його на складний механізм виробництва смислів, конструювання соціальної реальності та підтримання стабільності міжнародної взаємодії.

Етикет у міжнародних відносинах у практичному вимірі функціонує як багаторівнева система регулювання поведінки, що проявляється через сукупність протокольних, комунікативних і символічних практик, які забезпечують узгодженість взаємодії між державами та їх представниками. У реальній дипломатичній діяльності це проявляється насамперед у чітко встановлених процедурах державних візитів, прийомів та переговорів, де дотримання порядку представлення делегацій, ієрархії учасників, правил використання національної символіки

та регламенту офіційних церемоній виконує не лише організаційну, але й глибоко символічну функцію, фіксуючи взаємне визнання суб'єктів міжнародної системи та підтримуючи баланс статусів. Паралельно з цим етикет реалізується у сфері культурної дипломатії, де міжнародні форуми, презентації національної культури, книжкові та мистецькі заходи виступають інструментами формування позитивного іміджу держави, а сама форма представлення культурного продукту – стиль комунікації, мовні коди, візуальна символіка – набуває не меншого значення, ніж його зміст. Додатково у сучасних умовах особливого значення набувають гастродипломатичні практики, у межах яких національна кухня використовується як інструмент м'якої сили, а дипломатичні прийоми з елементами традиційної гастрономії перетворюються на простір символічного обміну, де через їжу передається культурна ідентичність, емоційні коди та уявлення про соціальний порядок. У цифрову епоху ці процеси доповнюються новим рівнем етикетної регуляції, що охоплює офіційну комунікацію державних інституцій у соціальних мережах, кризове реагування та управління публічним дискурсом, де навіть тональність повідомлень і швидкість реакції стають елементами дипломатичної поведінки, здатними впливати на рівень міжнародної довіри та репутаційну стабільність. У сукупності ці приклади демонструють, що етикет у міжнародних відносинах виходить за межі формальної регламентації і перетворюється на складний механізм виробництва смислів, у межах якого поведінка, символи та комунікація формують цілісну архітектуру міжнародної взаємодії.

Етикет у міжнародних відносинах формується як результат історичної еволюції дипломатичної практики, де поступове ускладнення міждержавної взаємодії вимагало вироблення уніфікованих, але водночас гнучких норм поведінки. У класичній дипломатії, що бере свій початок у європейській традиції Вестфальської системи, етикет виконував функцію стабілізації ієрархічних відносин між монархіями та державами, забезпечуючи формалізовані правила прийому, переговорів та представництва. З часом ця система трансформувалася у більш універсальний механізм регулювання, закріплений у сучасному дипломатичному праві та практиці міжнародних організацій.

У сучасній науковій інтерпретації, запропонованій Дж. С. Наєм, міжнародний вплив держави дедалі більше залежить від нематеріальних ресурсів, серед яких ключове місце займає привабливість політичної культури, стилю комунікації та поведінкових стандартів. У цьому контексті етикет виступає не лише як технічний регламент дипломатичної взаємодії, але як структурний елемент м'якої сили, що забезпечує формування довіри та зменшення рівня невизначеності у міжнародному середовищі. Саме передбачуваність поведінки дипломатичних акторів, закріплена через етикетні норми, створює основу для довготривалих політичних і економічних взаємодій.

Додатковий аналітичний вимір етикету формується у межах культурно-комунікативних підходів. У працях Мері Дуглас підкреслюється, що соціальні системи функціонують через механізми символічного впорядкування, де категорії «чистоти» і «небезпеки» визначають межі допустимої поведінки. У дипломатичному контексті це трансформується у систему неписаних правил, що регулюють не лише формальні процедури, але й невербальні аспекти взаємодії, включно з ритуалами, символами та стилем комунікації. Ролан Барт, у свою чергу, демонструє, що культурні практики набувають характеру міфологізованих

структур, у яких повсякденні дії перетворюються на носії політичних ідеологем, що безпосередньо корелює з функціонуванням дипломатичного етикету як системи знаків.

У межах структурної антропології Клода Леві-Строса ритуали розглядаються як універсальні механізми організації соціального порядку, де символічні практики виконують функцію кодування відносин між групами. У цьому сенсі дипломатичний етикет може бути інтерпретований як форма ритуалізованої взаємодії, що забезпечує не лише комунікативну узгодженість, але й підтримання балансу статусів у міжнародній системі. Ритуалізація переговорів, церемоніальні і протокольні дії формують передбачуваний простір взаємодії, який знижує ризики конфліктної інтерпретації дій сторін.

Окремий сучасний вимір етикету формується через розвиток гастродипломатії та культурної дипломатії. У дослідженнях П. Роковера та Дж. Вілсона підкреслюється, що харчові практики можуть виступати інструментом державної репрезентації, де кухня перетворюється на канал міжнародної комунікації та формування позитивного іміджу. Їжа в цьому контексті функціонує як універсальний культурний код, що дозволяє долати мовні та цивілізаційні бар'єри. Таким чином, етикет розширюється до рівня регуляції не лише поведінки, але й символічного обміну, в якому гастрономічні практики стають частиною дипломатичної мови.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що етикет у міжнародних відносинах є багаторівневою системою, яка поєднує історично сформовані протокольні норми, сучасні комунікативні стратегії та культурно-символічні практики. Його функціонування забезпечує одночасно нормативну стабільність і смислову гнучкість міжнародної взаємодії, перетворюючи етикет на один із ключових механізмів підтримання довіри, передбачуваності та легітимності у глобальній політичній системі.

Гастродипломатія у сучасній системі міжнародних відносин формується як складний інструмент публічної дипломатії, що поєднує культурні, символічні та комунікативні виміри впливу держави на зовнішнє середовище через практики харчування та гастрономічної репрезентації. У межах теорії м'якої сили вона розглядається як специфічний канал ненасильницького впливу, у якому національна кухня, кулінарні традиції та ритуали споживання їжі функціонують як носії культурного капіталу, здатного формувати позитивне сприйняття держави та підсилити її міжнародну привабливість (Rockower, 2012; Nye, 2004). Важливо підкреслити, що у цьому контексті гастродипломатія виходить за межі суто гастрономічного дискурсу, перетворюючись на структурований механізм символічної комунікації, де їжа виконує функцію універсальної мови, що долає культурні бар'єри та створює поле емоційної та ідентифікаційної взаємодії між суб'єктами міжнародної комунікації.

У наукових розробках та дослідженнях експертки В. Чекалюк, науковець В. Прилюк акцентує, що гастродипломатія інтегрує одразу кілька рівнів взаємодії – емоційний, когнітивний і культурно-репрезентативний, формуючи складну систему впливу, у якій гастрономічні практики стають інструментом конструювання образу держави в глобальному інформаційному просторі (Chekaliuk, 2023; Pryliuk, 2025). З цієї перспективи їжа розглядається не як побутовий або етнографічний елемент, а як структурований комунікативний код, що містить у собі семантику традиції, соціальної ідентичності та політичної символіки. Дипломатичні прийоми, національні фестивалі кухні та культур-

ні презентації виступають не лише подієвими форматами, але й ритуалізованими практиками, у межах яких відтворюється та транслюється уявлення про культурну автентичність і цивілізаційну унікальність держави.

У даному контексті етикет у гастродипломатичному вимірі набуває розширеного змісту, виходячи за межі регламентації поведінки за столом або протокольних норм обслуговування. Він перетворюється на систему культурно-комунікативних правил, що визначають способи подачі, інтерпретації та сприйняття гастрономічних практик у міжнародному середовищі. Так, етикет виступає як нормативна рамка, як інструмент семіотичного кодування культурного змісту, через який здійснюється репрезентація держави та формування її символічного капіталу.

У ширшому вимірі концепція м'якої сили Дж. Ная дозволяє розглядати етикет як інфраструктурний механізм легітимації культурного впливу, де привабливість цінностей, стилю життя та культурних практик стає ключовим ресурсом міжнародної взаємодії (Nye, 2004). У цьому контексті дипломатичний етикет забезпечує процедурну стабільність і передбачуваність комунікації, тоді як його культурно-символічні компоненти формують уявлення про державу як носія певної цивілізаційної моделі, здатної до продукування смислів і підтримання високого рівня довіри у міжнародному середовищі (Guliyev, 2013; 2017).

У контексті сучасної гастродипломатії Азербайджан та Україна демонструють два різні, але концептуально споріднені підходи до формування культурного етикету міжнародної взаємодії через харчові практики, де кухня виступає не побутовим елементом, а інструментом символічної політики та репрезентації національної ідентичності.

Азербайджанська модель гастродипломатії характеризується високим рівнем інституціоналізації культурного представлення через кухню, де традиційні страви, такі як плов, долма, кебаб та солодощі східної гастрономічної традиції, функціонують як елементи культурного коду, що демонструє тяглість цивілізаційної спадщини та багаточисельність культурних впливів. У дипломатичній практиці країни гастрономічний етикет органічно інтегрується у протокольні заходи, формуючи образ держави як носія стабільної, історично укоріненої та водночас відкритої до діалогу культурної системи. Особливої ваги набуває ритуалізована структура прийомів, де кожен елемент трапези має символічне значення, підкреслюючи гостинність як ключову дипломатичну цінність та інструмент побудови довіри у міжнародному середовищі.

Українська гастродипломатична практика, у свою чергу, формує динамічну та сучасну модель культурної репрезентації, що базується на поєднанні автентичної традиції та інноваційного культурного позиціонування. Національна кухня України – від борщу, вареників і голубців до локальних регіональних гастрономічних практик – дедалі більше усвідомлюється як важливий елемент культурної дипломатії та інструмент міжнародної комунікації. Особливістю українського підходу є здатність інтегрувати гастрономічний код у сучасні формати публічної дипломатії, культурних фестивалів та міжнародних кампаній, де їжа виступає носієм ідентичності, стійкості та відкритості до світу. У цьому контексті формується новий тип етикету – етикету культурної взаємодії, де українська кухня функціонує як мова довіри, емоційного зв'язку та гуманітарної репрезентації держави.

У сукупності ці дві моделі демонструють різні траєкторії розвитку гастродипломатичного етикету: Азербайджан – як

приклад цивілізаційно стабільної, ритуалізованої та символічно насиченої системи культурної презентації, Україна – як приклад гнучкої, сучасної та комунікативно відкритої моделі, що активно інтегрується у глобальний культурний дискурс. Обидві держави через гастрономічний вимір етикету формують власні унікальні простори м'якої сили, де кухня стає не лише елементом традиції, але й інструментом міжнародного діалогу та культурної взаємодії.

Світова практика демонструє, що гастродипломатичний етикет функціонує як прикладна форма м'якої сили, у якій харчові практики використовуються державами для формування довіри, культурної впізнаваності та політичного впливу через символічно організовану взаємодію. Класичним прикладом є стратегічні програми Південної Кореї, де держава системно інтегрувала національну кухню у зовнішньополітичну комунікацію через мережу корейських ресторанів за кордоном, офіційні кулінарні кампанії та просування кімчі як культурного маркера. У цьому випадку етикет проявляється не лише у форматі дипломатичних прийомів, але й у стандартизації подачі страв, ритуалізації споживання та кодифікації гастрономічної поведінки як елементу культурної ідентичності.

Подібну логіку застосовує Японія, де гастрономічний етикет вибудовується навколо високої формалізації кулінарної естетики та ритуалів споживання їжі. Суші-культура, чайна церемонія та принципи кайсекі-кухні функціонують як інституціоналізовані форми культурної дипломатії, де кожен елемент – від порядку подачі до невербальної поведінки – має символічне значення. Це створює ситуацію, коли гастродипломатія стає продовженням політики державного іміджу, а етикет виступає механізмом точного відтворення культурного коду в міжнародному середовищі.

Франція демонструє інший тип моделі, де гастродипломатичний етикет ґрунтується на концепції гастрономічної спадщини як частини національної ідентичності. Офіційне визнання французької гастрономії як нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО посилює її статус як інструменту культурної дипломатії. Дипломатичні прийоми з використанням французької кухні функціонують як ритуалізовані події, де структура меню, винний супровід і послідовність подачі страв виступають частиною символічного етикету, що репрезентує ідею культурної вишуканості та цивілізаційної традиції.

У країнах Скандинавії, зокрема в Данії, гастродипломатія реалізується через концепцію «нової північної кухні», яка поєднує екологічні цінності, локальність і простоту як етичний код харчової поведінки. Тут етикет проявляється як нормативна модель сталого споживання, що транслюється у міжнародну комунікацію через ресторани проєкти високої кухні та державні культурні ініціативи.

Сполучені Штати Америки застосовують більш гібридну модель гастродипломатії, у якій відсутня єдина національна кухня компенсується культурним плюралізмом. Американський гастрономічний етикет у міжнародному вимірі будується на ідеї доступності, масовості та адаптивності, що дозволяє використовувати фастфуд-індустрію як інструмент глобального культурного впливу.

У сукупності ці приклади демонструють, що гастродипломатичний етикет у світовій практиці не є уніфікованим явищем, а набуває різних моделей залежно від цивілізаційного контексту: від високої ритуалізації (Японія, Франція) до стратегічної масової

комунікації (США, Південна Корея) та етичної концептуалізації харчування (Скандинавія). У всіх випадках він виконує спільну функцію – перетворення їжі на інструмент міжнародної комунікації, де етикет забезпечує контроль смислів, символічну узгодженість і культурну впізнаваність держави у глобальному просторі.

Етикет у сучасних міжнародних відносинах трансформується з формальної системи правил у багатовимірний інструмент комунікації, що поєднує право, культуру та символічну взаємодію. Його роль посилюється в умовах глобальної конкуренції смислів, де культурна репрезентація стає ключовим ресурсом впливу.

Гастродипломатія, медіакомунікація та культурні практики демонструють, що етикет є регулятором поведінки й активним механізмом формування міжнародного іміджу та м'якої сили держав.

Етикет у сучасних міжнародних відносинах трансформується з жорстко формалізованої системи протокольних правил у складний багатовимірний механізм регулювання комунікації, що інтегрує правові норми, культурні коди та символічні практики взаємодії. Ця трансформація зумовлена зміною самої природи міжнародної системи, де поряд із державами як класичними акторами зростає роль публічної дипломатії, медіакомунікації та культурної конкуренції, а отже – значення набуває не лише «що сказано», але й «як це сказано» та «який смисл це створює».

У правовому вимірі етикет продовжує виконувати функцію процедурної стабілізації дипломатичних відносин, забезпечуючи передбачуваність взаємодії через усталені протокольні стандарти. Водночас він уже не обмежується формальною регламентацією, оскільки доповнюється культурними та комунікативними кодами, які визначають інтерпретацію дипломатичних дій у глобальному інформаційному просторі. Таким чином, етикет стає «м'яким шаром» між правом і практикою, який зменшує ризик конфліктної інтерпретації навіть формально коректних дій.

У культурному вимірі етикет функціонує як система репрезентації ідентичності держави. Дипломатичні жести, ритуали прийому, стиль публічної комунікації та навіть гастрономічні практики формують символічний образ держави, який сприймається міжнародною аудиторією як цілісне повідомлення про її цінності, ієрархії та культурну зрілість. У цьому сенсі етикет перетворюється на інструмент культурної кодування політики, де поведінка стає носієм смислу, а форма – частиною змісту.

У символічному вимірі, який підкреслюють підходи Ролана Барта та Мері Дуглас, етикет виступає як система знаків, що структурує уявлення про «нормальне» та «легітимне» у міжнародній взаємодії. Він не лише регулює поведінку, але й формує рамки сприйняття, в яких дипломатичні дії набувають значення ритуалів визнання, поваги або дистанціювання. Саме через цю символічну функцію етикет стає інструментом конструювання довіри, оскільки довіра в міжнародних відносинах значною мірою базується не на примусі, а на передбачуваності та культурній зрозумілості дій.

В умовах глобальної конкуренції смислів ця роль етикету суттєво посилюється. Міжнародні відносини дедалі більше набувають характеру боротьби за інтерпретацію реальності, де держави змагаються не лише за ресурси або безпекові гарантії, але й за право визначати значення подій, символів і культурних практик. У такому середовищі культурна репрезентація стає стратегічним ресурсом впливу, а етикет – механізмом її

легітимації. Він забезпечує узгодженість між формою і змістом міжнародної комунікації, перетворюючи поведінкові стандарти на інструмент м'якої сили, здатний формувати стійкі уявлення про державу в глобальному просторі.

Висновки: проведений аналіз дозволяє констатувати, що етикет у міжнародних відносинах трансформується з традиційно нормативно-процедурного інструменту дипломатичної взаємодії у складну багатовимірну систему регуляції комунікації, яка інтегрує правові, культурні, символічні та комунікативні виміри. У класичному розумінні він забезпечує стабільність дипломатичних процесів і передбачуваність міждержавної взаємодії, однак у сучасних умовах його функціональність значно розширюється, охоплюючи сферу формування міжнародного іміджу держав, управління сприйняттям та конструювання смислових наративів у глобальному інформаційному просторі.

Особливе значення набуває розширення етикету у площину культурної та гастродипломатичної взаємодії, де він виступає механізмом символічного кодування національної ідентичності. Гастродипломатія, як приклад практичної реалізації м'якої сили, демонструє, що харчові практики та гастрономічні традиції функціонують як інструменти ненасильницького впливу, здатні формувати довіру, емоційний зв'язок та позитивне сприйняття держави в міжнародному середовищі. У цьому контексті етикет набуває характеру не лише регулятивного, але й семіотичного механізму, що визначає способи презентації культурного змісту.

Світова практика підтверджує, що ефективність гастродипломатичних стратегій залежить від рівня інституціоналізації культурних практик, здатності держав до символічної репрезентації та узгодженості між традицією і сучасними комунікаційними форматами. Приклади різних країн демонструють варіативність моделей – від високоритуалізованих систем до гнучких комунікативних стратегій, однак у всіх випадках гастрономічний етикет виконує функцію формування культурної впізнаваності та посилення міжнародного впливу.

У підсумку, етикет доцільно розглядати як інтегративний інструмент міжнародної взаємодії, що поєднує нормативну стабільність дипломатії з динамікою культурної комунікації. Його розвиток у напрямі гастродипломатії та публічної дипломатії свідчить про зростання ролі символічних ресурсів у міжнародній політиці, де ефективність впливу визначається не лише юридичними механізмами, але й здатністю держав формувати переконливі культурні наративи та емоційно значущі форми взаємодії.

Література:

1. Гулієв А. Д. Міжнародно-правовий контекст зовнішніх зносин в умовах глобалізації : монографія. Київ : НАУ-друк, 2011. 464 с.
2. Гулієв А. Д. Право зовнішніх зносин : підручник. Київ : НАУ, 2012. 488 с.
3. Гулієв А. Д. Дипломатична та консульська служба : конспект лекцій. Київ : НАУ, 2011. 80 с.
4. Гулієв А. Д. Основи дипломатичного протоколу та етикету : монографія. Баку : CERM, 2017. 144 с.
5. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York : PublicAffairs, 2004. 208 p.
6. Rockower P. S. Recipes for gastrodiploacy. *Place Branding and Public Diplomacy*. 2012. Vol. 8, no. 3. P. 235–246. DOI: <https://doi.org/10.1057/pb.2012.17>
7. Wilson R. T. Cooking for the State: Culinary Diplomacy and National Identity. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2011. Vol. 6(1–2). P. 113–125. DOI: <https://doi.org/10.1163/187119111X566459>

8. Li G., Mok K. More than two decades of gastrodiploamacy: a review of the concept, current characteristics, and future trends. *Frontiers in Political Science*. 2025. Vol. 7. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1659162>
9. Mendelson Forman J. Gastrodiploamacy. *Oxford Research Encyclopedia of Food Studies*. Oxford University Press, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780197762530.013.18>
10. Douglas M. Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. London : Routledge, 2002. 272 p.
11. Barthes R. Mythologies. New York : Hill and Wang, 1972. 160 p.
12. Chekaliuk V. V. Їжа як комунікація. Київ : Видавництво А. В. Паліводи, 2023. 80 с.
13. Chekaliuk V. V. Смачна комунікація: як розуміти і бути зрозумілим. Київ : Amazon, 2022. 120 с.
14. Прилюк В. Гастродипломатія, фудкомунікація і не тільки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2025. № 2(61). С. 185–187. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/185-187>

Huliiev A., Chekaliuk V. Etiquette as an instrument of international communication and soft power: diplomatic, cultural, and gastronomic dimensions

Summary. The article examines etiquette as a multilayered sociocultural, legal, and communicative instrument for regulating international interaction, functioning at the intersection of diplomatic protocol, intercultural communication, symbolic politics, and public diplomacy practices. Particular attention is paid to understanding etiquette

not merely as a set of formalized rules of conduct, but as a complex system of signs, rituals, and representative actions through which states, institutions, and their representatives construct the image of political culture, demonstrate respect for partners, and ensure the predictability of international dialogue. The study analyzes classical approaches to diplomatic protocol, contemporary theories of symbolic communication, the concept of soft power, as well as the practices of gastrodiploamacy as a specific form of cultural representation in the international environment. The article substantiates the thesis that etiquette performs not only a regulatory but also a strategic function: it contributes to building trust, reducing communicative tension, preventing symbolic conflicts, and creating a favorable space for political, economic, and cultural cooperation. The article emphasizes that in the context of globalization, the growing role of cultural diplomacy, and the intensification of competition among states for international reputation, etiquette acquires new significance as an instrument of soft influence. The aim of the article is to conceptualize etiquette as a multidimensional mechanism of international communication and soft power, as well as to define its role in shaping diplomatic practices, the cultural representation of states, and the maintenance of effective interaction within the global political space.

Key words: etiquette, diplomatic protocol, international relations, soft power, communication, cultural diplomacy, symbolic interaction, state image, gastrodiploamacy, strategic communications.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 15.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026